

PEZSDÜL A MUNKA

A hatalmas lendítőkerék lassan mozdul meg, de aztán annál határozottabban forgatja a vasvájatokba mélyülő manilla kenderköteleket. Az egész üzem területén egyszerre búgni kezdenek a gépek. A főgépész mosolygó magabiztossággal néz körül, mintha csak ezt mondaná: Ime, ez vagyok én. Csak egy mozdulatomba kerül s minden gép engedelmeskedik. — Csakugyan, a gőzturbinák halk búgással hősies munkára buzdítják a gépek körül sürgölődő munkásokat.

Szelíd, kezes jószág a gép. Az Újszegedi Gőzfűrés és Ládagyár munkásai is így érzik s olyan bensőséggel símogatják meg, ha szó kerül róla, mint parasztember a kedves lovát.

— Mit szól a mi birodalmunkhoz, elvtárs? — kérdi a főgépész s közben egyik gépről a másikra siklik a tekintete. Meg kell győződni minden rendben van-e.

— Gyönyörű birodalom, csakugyan, — sietek én is lelkesedni. — Ilyenkor látni igazán, milyen hatalmas már az ember.

— A munkája tette azzá — állapítja meg Sz. Lajos elvtárs, az üzemi bizottság elnöke, aki vállalkozott rá, hogy végigvezet az egész nagy üzemben. Nem is időzünk hát tovább, hanem a főgépésztől elbúcsúzva egyenesen a Gatter-gépekhez megyünk. Itt kezdődik a munka, ide húzzák a Tiszáról a kis vonatatókocsik sítálpakon a hatalmas farönköket. Mert a faanyag legnagyobb részét a Tisza szállítja Kárpátaljáról.

— Ez bizony szellős hely egy kicsit — mondja szinte mentegőtődzve B. elvtárs, a Gatter gépek üzemvezetője, mikor látja, hogy összébbhúzom nyakamon a kabátot.

— A Tiszáról fúj. Az mindig hideg.

Szellős hely csakugyan. Pedig most március van. De ha neki durálja magát az északi szél, még mindig úgy zúdul rá a telepre, mint télen s mintha csak a Tisza ontaná, röpitené, a partról befelé futó keskeny sineken. — A gépek zakatolásától, a fűrészek harsogásától nehéz szót érteni. Az első Gatter egy óriási fenyőrönkkel birkozik éppen. A 6 m hosszú, és 82 cm átmérőjű rönk lassan kúszik előre az alacsony kicsiágyon. Alól fölül két henger húzza kéréllhetetlen biztonsággal. Még 15 perc s a hatalmas fatörzs deszkákká omlik szét. Aztán vándorol tovább. Nyesik, metszik, darabolják a legkülönbözőbb gépek. Pallódeszka, láda, koporsó stb. lesz belőlük. A munkások szorgos kézzel igazgatják a gépeket. Minden bámulatos gyorsasággal halad. A „Bolinder“ másodpercek alatt hasítja ketté s ontja a ládához szükséges vékonyabb deszkákat. Egy süketnéma munkás dolgozik itt. Értelmesen tekint ránk munka közben. Első az országban, akit ebben a munkakörben jó munkájáért kitüntettek.

Egyik legérdekesebb és legszebb munkát M. Péter végzi az enyvező géppel. Furcsa egy gép. Kerekek, kisebb-nagyobb kerekek forognak látszólag teljesen céltalanul. M. Péter elvtárs azonban nyomban bebizonyítja, hogy egy mozdulata sem céltalan. Keskeny deszkákat helyez el s megindulnak a kis kerekek. A következő percben már szilárdan összeenyvezett, fűrészeltető, szabható széles deszkák-ként hullanak ki a másik végén.

— Egyetlen gép ma az országban — mutat rá büszkén.

— Igazán? — kérdem kételkedő hangon, mire Sz. Lajos elvtárs, az üzemi bizottság elnöke is bizonyítja, hogy nincs ebben semmi túlzás. Sőt, azt is elárulja nyomban, hogy M. Péter az egyetlen munkás, aki jelenleg kezelni tudja.

— Ejha! — szalad ki belőlem a csodálkozás. — És ha történetesen megbetegszik az elvtárs?

— Hát igen, az is előfordulhat. De már tanítjuk az utódot — nyugtatnak meg mind a ketten s már megyünk is tovább.

Nagy Antal gépe előtt állunk meg. Mosolyogva fogadja a köszöntést, de a fűrész tovább dudol a keze alatt. Vezetőm odasúgja, hogy régóta dolgozik a gyárban és élmunkás. De ettől függetlenül volt benne valami, ami különösebben megnyerő, bizalomkeltő. Talán az, hogy úgy szólt hozzám, mintha régi ismerősök lennénk. Barna hullámos haja szőke volt a vastagon rárakódott finom fűrészportól. Aztán, mikor mégis elhívtuk a géptől keményen megrázta a kezemet:

— Az elvtárs Budapestről jött? — kérdezte kíváncsian. — Mindig örülünk, ha újságíró elvtárs látogat el hozzánk.

Szemei élénken villogtak rám s én határozottan zavarba jöttem ettől a várakozó, fűrésző tekintettől. Bizonyos kényelmetlen gyanú is ébredt bennem: ezek tán reklámot várnak? A nevüket, dicsőhimnuszukat akarják velem hirdettetni ország-világ előtt! — Dehát én nem is vagyok újságíró — akartam mondani — Nagy elvtárs azonban nem zavartatta magát, töprengésem által, hanem mikor látta, hogy hiába vár, ismét ő kezdte el:

— Persze, csak azért örülünk, mert most már van mivel dicsekednünk. Nem félünk, hogy rosszat ír rólunk.

— Olyan biztos abban, hogy mindent jónak találok, mindennel meg leszek elégedve?

— Hát azt éppen nem mondanám, de ha az igazat akarja írni, csak az igazságot akarja mondani rólunk..

— Föltételezi, hogy mást akarok?

— Nem tudhatom elvtársamról, hogy miféle, de nem vagyok mai gyerek, aztán egy-két újságíró máskor is volt már itt..

— Hát igen.. — feleltem rá félbeszakítva, s mind a hárman elneveztük magunkat — Ma azonban csak akkor író az író, ha a valóságot írja, vagy legalább azt akarja.

— Aztán elvtársam mit fog rólunk írni?

— Csak azt, amit látok. Azt, hogy milyen a gyár. Tán nem elég; El se lehet mind mondani.

Elbúcsúztunk, de láttam az arcán, hogy nem sokat bizik munkám sikerében.

Megnéztem még vagy tíz-tizenöt féle munkát, megcsodáltam a szegezógépet, amely úgy varrja valósággal össze a deszkákat, mint a varrógép a ruhát s a munkabrigádok versenyben öntják a ládát, deszkát, koporsót, de már tudtam, hogy mindez nem elég. Így csakugyan nagyon keveset tudok megmutatni ebből a gyári valóságból. Mit tehettem volna hát más, minthogy munka után Nagy elvtársra vártam. Nem is csodálkoztott, hogy újra találkoztunk. Betértünk egy kis koresmába. Meghívott otthonába is. Rendkívül érdekes ember. Élete annyira összeforrt a gyárral, hogy róla írni annyi, mint a gyárról írni.

— Édesapám még parasztember volt — kezdte mesélni az életét. — De afféle nyugtalan ember. Nem érezte az jól magát sehol. Nem tudta elfogadni, hogy ő csak lábakapcája lehet másnak, a gazdagoknak. Lassankint már munkát sem kapott a gazdagoknál izágászkodásai miatt. Így hát nem sok tehetősége volt, de mikor végkép elkeseredett, egy nap azt mondta nekem: no, Anti fiam, téged odaadlak inasnak. Nem akarta semmiképpen, hogy paraszt maradjak. Azt hitte, hogy ha iparost nevel belőlem megmenekülök. Persze nagyot tévedett az öreg, mert mindegy volt akkor, hogy paraszt az ember, vagy munkás. Csak annak volt jó, akinek volt valamije, aki ki tudta használni mások munkáját. — Most már látom én ezt jól, de akkor még semmit sem láttam, csak éppen nem igen türtem azért el mindent. Kovácsinas lettem s a mesterem disznó egy ember volt. Majd megszakadtam a munkában, de úgy szidott mindig, hogy a műhely majd összeszakadt. A kezem összeégett, majd összefagyott a hideg vason. Egyszer kiejtettem a fájástól a kalapácsot a kezemből. A mester pofonütött. Én erre elvesztettem a józan eszemet. Fölkaptam a nagy kalapácsot és teljes erővel a fejére vágtam. Recesenés... A mester elvágódott. A vér csurgott a fejéből... Azt hittem, hogy menten meghalok én is a rémülettől. — Felakasztanak...

— No, Anti hát ez kellett neked még! — Reszkettem, mint a nyárfalevél. Szinte láttam magam lógni az akasztófán. Varjúk tépik ki a szememet és mindenki azt mondja rám: gyilkos! Nem tudom mikor és hogyan kerültem ki a műhelyből, csak arra emlékszem, hogy jó messziről fordultam csak vissza, hogy még egyszer megnézzem a templomtornyot. Elszöktem s egy hétig bujdokoltam, amikor mégis megtaláltak a csendőrök és hazavittek. Alaposan elverték, de azután nagyobb baj nem történt mégsem, mert a mesterem nem halt meg. Úgy látszik félrecsúszott a kalapács. De persze fizetnünk kellett az orvost, gyógyszert s emiatt apám vert el. De nem is maradtam otthon se. Mindenre vállalkoztam, mindenféle munkára, míg végre idekerültem ebbe a gyárba. Itt aztán megszelídültem egy kicsit. Egyrészt azért, mert láttam, hogy mindig én húzom a rövidebbet, másrészt pedig mert társakra találtam, akik fölokosítottak. Megmagyarázták, hogy egyedül hiába tiltakozom a kizsákmányolás ellen. Ők erősebbek. Csak magamnak csinálók bajt, amiből pedig senkinek semmi haszna sem lesz. Akkor a Gatter-gépeknél dolgoztam Matyi bácsi mellett, aki edzett mozgalmi ember volt.

— Ha élni akarsz — oktatót gyakran — akkor meg kell tanulnod engesztelhetetlenül gyűlölni a tőkést.

— Ezt nem volt nehéz megtennem, de bizony úgy látszott, hogy hiába. Úgy látszott, hogy a világ rendje csakugyan megváltoztathatatlan. Vannak és mindig lesznek gazdagok, akik korlátlanul kizsákmányolhatják a szegényt. Nem is történt sokáig azonfölül semmi, hogy Matyi bácsival mindenféle terveket főztünk ki a munkásság beszervezésére, amikből azután nem igen lett soha semmi.

Most így visszatekintve igazat kell adnunk Nagy elvtársnak, mert hiszen Szegeden egyébként is nehéz dolog volt akkor kommunistának lenni. S aki mégis azzá lett, annak nem volt maradása. Pedig — ahogy ez mindjárt kitűnik — Matyi bácsi ilyen ember volt s nem is hagyta magát egykönnyen. Egy reggel így szólt Nagy Antalhoz:

— Idefigyelj Anti! Estére fontos gyűlés lesz. Ha nem félted a bőrödöt, hát gyere el.

— Nem tudtam mit is felelhetnék erre — mesélte tovább Nagy elvtárs az életét — de este elmentem. Egy körüti kis vendéglőben gyűltünk össze, ahol nem volt feltűnő, mert egyébként is munkások szoktak oda járni. Egy csomó idegen arc vet, körül s egy alacsony borsipkás, szűrőszemű ember, Sós elvtárs kezdett beszélni:

— Ti a munkások élcsapata vagytok — mondta rekedtes hangon — nektek, elvtársak látnotok kell, hogy nem lehet tovább lapulva tétlenkedni. Persze nem kell azért fejfel rohanni a falnak, de elszántan és keményen kell ellenállnunk.

— S mi valóban elszántak lettünk Sós elvtárs beszédétől. Arcunkon ott volt a kemény nekikészülődés. Ha úgy akkor ki kellett volna mennünk az utcára!... Szinte sajnáltuk is, hogy nem lehet mindjárt nekirontani fegyverrel az ellenségnek. Szervezkedés, sztrájk, szabotázs! Ezek a szavak, tervek röpködtek a levegőben.

Roppant érdeklődéssel hallgattam Nagy elvtárs beszédét, de hirtelen olyan sokan lettek körülöttünk, hogy lehetetlen volt folytatnunk a beszélgetést. Azonkívül későre is járt már nagyon az idő. Sejtettem ugyan, hogy mi lehetett a vége akkor az ilyen megmozdulásnak, de mégis saját szájából akartam hallani. Másnap ismét fölkerestem a gép mellett.

— És mi történt az után a korecsmai gyűlés után? — adtam föl egyenesen a kérdést.

Nagy elvtárs forgatta a kezében levő deszkadarabot s a visszaemlékezés ráncokat vont az arcára.

— Semmi — mondta kedvetlenül — Vagy azt hiszi elvtársam, hogy mehattunk volna valamire? Nem, egyáltalán semmire se mentünk. Matyi bácsinak a köszörűmesterünkben volt bizalma leginkább. Nem is tudom miért. Talán mert hogy olyan világos, tiszta képe volt. Be-betértünk hozzá s elnéztük a munkáját. Roppant pontosan dolgozik az a gép s a szikrák millióit ontja szét, mint valami rakéta. Értelmes fiú volt a köszörűmester, határozottan, de éppen vele jártuk meg legjobban. Béarult bennünket. Egy reggel tudomásunkra hozták, hogy piszkos kommunisták vagyunk és úgy kívágnak a gyárból, mint a „taknyot”. Másnap Matyi bácsit el is küldték. Nem tudom azóta se, hogy mi lett vele... — Aztán már nem is volt semmi

érdekes. Megraktak bennünket nyilasokkal. Az emberek jöttek-mentek s mi férfiak lassankint mind a fronton kötöttünk ki. A föl-szabaduláskor csupa női munkás dolgozott itt.

Igy jutottam el valahogy a gyár életéhez. De ha már így eljutottunk a jelenhez, még egy kérdést megköcskázttam:

— Az elmúlt évben élüzem lett a gyár. Hogy jutott el eddig a kitüntetésig, teljesítményig? Hiszen a múltja nem valami biztató.

Ezt már Sz. Lajos elvtárstól kérdeztem, aki készségesen még is felelt rá:

— Bizony, — mondotta gondolkodva — az eddigiek alapján csakugyan különösnek látszik, hogy a ládagyári munkások az infláció és az utána következő hónapokban olyan kitünően dolgoztak. És tudja kiket szeretett akkor legjobban az igazgató, — akiről egyébként meg kell hagyni, igen rendes ember volt. Ha gyáros, kapitalista mértékkel mérünk persze — tette hozzá mosolyogva. — Nos, szóval hát az igazgató igen örvendezett annak, hogy éppen a kommunisták (összesen hatan voltunk még csak) buzdítják olyan fáradhatatlanul a munkásságot. Nem igen sejtette, hogy mi már akkor is tudtuk, hogy miért tesszük. Mi az országot építettük, tudtuk, hogy a gyáraknak termelni kell, de ő szentül hitte, hogy minden munka érte van, hogy neki építjük a gyárat s boldogan veregette meg a vállamat:

— Mégis csak derék emberek maguk, kommunisták — mondotta elnézően, — de azután félrehívott egy kis bizalmas beszélgetésre.

— Nézze, kedves barátom, én látom, hogy maga okos ember. Jól forgatja magát a mai világban is. Nagyszerűen föllendítette a gyáramat, dehát most már vége az inflációnak. Ért engem ugy-e? Szóval hát most már egy kicsit más a helyzet — hiszen érti bizonyára — Nos, hát én tudom, hogy magának sokat köszönhetek. Nem is leszek hálátlan érte.

Elhallgatott s vizsla szemekkel nézett rám:

— Majd még beszélgetünk erről — mondotta hirtelen s otthagytott.

— Sejtettem mit akar, de hagytam, hogy mondja csak el, hadd lássam pontosan a mesterkedését. Nem csalódtam. Megvesztegetés akart lenni.

— Magának mindent megadok — jelentette ki egyenesen — de a munkásaimat nem kell úgy ajnároznia. Dolgoznak ezek most már; hiszen élni akarnak s én fizetek. Nagyon elkápatni nem szabad őket, mert könnyen a fejünkre nőnek.

— Így oktattott engem az igazgatóm — mondotta mosolyogva Sz. elvtárs, majd hozzátette: aki jó ember volt pedig, egészen jó ember.

— A többit aztán már jól tudjuk. Jött az állomosítás és eltűntek a gyáriigazgató „urak“. A munkásság mindig jobban megértette az idők szavát. Brigádokban dolgoznak s élmunkásaink vannak.

Az üzem kultúrélete volt még hátra, amit szerettem volna megismerni.

— Hát bizony, ezen a téren bajok vannak, — vallotta be őszin-

tén. — Nincs még rendes kultúrtermünk s ez is hátráltat. Csak alkalmilag szoktunk összejönni egy-egy műsor betanulására.

— S a könyvtár?

Könyvtára van az üzemnek. Elég jó könyvtár. M. Péter elvtárs ismeri és szereti pl. Jókai, Mikszáth és Móricz Zsigmond regényeit. R. N. elvtársnő már inkább a színház után érdeklődik. Felcsillan a szeme, ahogy erre terelődik a szó s pár percre magára hagyja a szegező gépet. Minden könyvet elolvas egyébként, ami a kezébe kerül.

— Persze, tudom én azt, hogy ez így nem jól van — vallja be őszintén. — Voltam egy-két előadáson, ahol ezekről beszélt az előadó. Dehát nem olyan könnyű ebben eligazodni. Egy-két előadás nem sokat segíthet. Hiszen a fölszabadulás előtt senki se beszélt nekünk ilyesmiről. Mit törődtek az „urak“, hogy nekünk is jogunk lett volna a kultúrához!

— Hát ez így igaz — igyekszem megerősíteni az elvtársnőt véleményében, — de most... Most már más a helyzet.

— De még mennyire! Ezt mi, munkások érezzük legjobban. Most váltunk csak emberekké. Megbecsülnek, mindenhez hozzájuthatunk. — Egy kicsit lehalkítja a hangját, és közelebb hajol, hogy a többiek ne hallhassák:

— Csak az a baj, hogy magunktól nem igen megy. — Elhallgat, aztán megismétli: Sehogy sem megy.

— Mikor volt a színházban elvtársnő?

— Nem régen. A Csárdáskirálynőt láttam. Rossz darab, olvastam az újságban is róla. Láttam a „Légy jó mindhalálig“ c. darabot is.

— Melyik tetszett jobban?

— Megmondjam őszintén? Nekem mind a kettő tetszett. Tudom ugyan, hogy amaz rossz, emez meg jó, azt is hallottam, és az teljesen igaz, hogy amaz hazugság, emez meg a valóságot igyekszik megmutatni, de mégis csak úgy gondoltam, hogy van ez tovább is ennél...

Visszalépett a szegezőgéphez s már kattogott is fürgén a keze alatt. Furcsa, merev és gyors mozgással fűzte tovább össze a gép vékony deszkákat. Varrógép ez tulajdonképpen, csakhogy deszkákat varr. Tizenhatan dolgoznak körülötte. De meg is érdemli: derék egy gép, az bizonyos. Fiatal feketeszemű lány szedi el az összetűzött deszkákat s adja tovább. Mosolygós képű. Szólóban szokott énekelni a Szit műsoros estjein. De a többiek is mind, akik itt dolgoznak telve vannak életerővel és bizakodással a jövő iránt. Parancsolói és nem rabszolgái már a gépnek. De mind érzik, tudják, hogy a kultúra az a terület, amit még meg kell hódítaniok. Bizony, nagyon is igaza van R. N. elvtársnőnek, hogy tovább is van az annál, minthogy megtudjuk az egyik darabról, vagy könyvről, hogy jó, a másikról meg, hogy rossz. Itt van az ideje tovább is lépni.

De hol lehetne ezt kezdeni?

Nagy elvtárs felel meg erre, akivel szintén elbeszélgettünk arról a kérdésről is.

— Jó könyvek már vannak a könyvtárunkban. Pár hónap mulva fölépül a kultúrházunk. — Színdarabokat is szoktunk tanulni

csak egy kis irányítás kellene. Beszélgetni, vitatkozni kellene könyvekről, színdarabokról, művészetekről.

— Szóval olyan irodalmi kör féle.

— Az. Olyanféle.

— De ráérnének az elvtársak abban részt venni;

— Hát fontos dolog lenne az vagy sem?

— Természetesen.

— Akkor rá kell érünk és kész.

Kemény és határozott beszéd. Minden egyszerre természetessé válik előttem is. Mindenre rá kell érünk, ami fontos, ami segít a szocialista társadalom építésében, ami előre viheti ügyünket. N. Antal elvtárs dudorászva áll vissza a körfűrészt mellé. Nem áll meg pillanatra sem a gép. Munkaverseny van. Az Újszegedi Gőzfűrészt és Ládagyár két évig volt élizem. De az lesz megint. Minden munkás azt akarja s ha a frissen feszülő karokat, a függén gördülő munkát látjuk nem is kételkedhetünk ebben.

SERES JÓZSEF

*Ezer zsibbadt vágyból miért nem lesz,
Végül egy erős akarat?!*

(Ady)

IGEN, TE HEROLDJA...

— *Hviezdoszláv** —

Igen, Te Heroldja egy süllyedő világnak,
Legyen hát végül egy akaratunk.
Ha egy akaraton lesz minden proletár,
Az égre ront a sikoltó vivát, s vad,
Zúgó ünnepünknek nem lesz mása sose már,
Ember leszel testvér s nem magadat únt

Lusta éhező. A magyar, szláv nyomor
Ugyanaz a kín és nincs feltámadás,
Míg a hátunkon csattognak ostorok,
Hiába jajgatsz, hiába átkozól!
Hát kezdj harcot, robbantsd elő az ostromot!
Szívedben átok, véres bánat és

* *Hviezdoszláv* (1849—1921) a szlovák irodalom legnagyobb tehetsége, már klasszikussá vált költő, a szlovák irodalmi nyelv egyik leghatalmasabb fejlesztője. Bátor és türelmetlen hangú verseiben sürgette az új világ, a szocializmus megvalósítását. Ady: Magyar jakobinus dalá-ra válaszképpen jelent meg a Slov. Pohl-ban „Tak Herolde ty“ című költeménye a magyar Ady-idézettel.